

Od informacije do novice in težave vmes

Zakaj medijska tehnika ne more biti nevtralna?

Igor Bijuklič

Za naš namen bi bilo priročno, da vsaj v začetku priključimo v spomin nedavne prelomne dogodke okoli t. i. »arabske politične pomlad«, ki smo jih, od Afrike severno ležeči Evropejci, doživeli predvsem kot medijsko použivanje. To pomeni, da smo, hoteli ali ne, bili v položaju gledalcev, redkeje v vlogi bralcev tega dogodka, ki bo zahodnjaškemu imaginariju povzročal še velike prebavne motnje. V naslednji nekaj letih lahko pričakujemo stotine knjig in člankov na to temo, kjer se bodo v bitki za interpretacije napejvala akademska in strokovna mišičevja. Kot prvi pa so za slike, zvok in tekst, ki so curljali v naše domove, garali številni novinarji in novinarki. Ravno ti so kljub svoji profesionalni zavezanosti nečemu, kar sami pojmujejo kot objektivno, dali dogodku prvi interpretativni pečat. Ta se je zgodil po dveh plateh, ki sta medsebojno tesno povezani, pri čemer je bila prva bolj tekstovne narave, medtem ko je bila druga neposredna posledica sodobne medijske logistike.

Glede prvega, ki nas v tem primeru manj zanima, je moč reči sledeče. Ob tako velikem dogodku kot se je najizraziteje zgodil v Egiptu so mediji, predvsem pa njihove jezikovne aparature ostale dobesedno bose, gole in posledično v zadregi. Le kako ne! Nikakor ni samoumevno, da se je skoraj polovica oddajnega časa v tej zgodbi posvečala izredno natančnemu analiziranju reševanja »naših« ljudi in investicij. Ker jim je dogodek takega formata celo na vizualni ravni dobesedno izskočil iz vseh žanrskih okvirjev in dramaturških linij, s katerimi so lotevajo tega dela sveta, ga v svoji kronični odsotnosti zmožnosti premisleka preprosto niso znali prijeti v njegovi sredini. Zato se pomenljivo najbolj pogumno brkljali ravno po obrobju. Zakaj niso tako pogumno zagrabili tudi »sredine«?

Kot prvo, vsakršna odsotnost nasilja na strani protestnikov, vsaj v primeru Egipta deloma tudi Jemna in Bahrajna, je onemogočila standarde vizualno eksplicitnega materiala, ki bojda govori sam po sebi ali drugače rečeno tokrat ni bilo ničesar posebnega za videt. Kot drugo, nikakor ni šlo za klasično štorijo o muslimanskem radikalizmu, ki vsakokrat s silo tolče po točkah Zahodnjaške prisotnosti ali domačega sekularizma. Tisto tretje in morda najbolj finalno pa je na moč podobno (samo)udarcu z lopato po glavi (medijski seveda!). Zakaj? Jezikovne kategorije, v osnovi pa floskule, s katerimi so naši in tuji mediji obdelovali denimo »Mubarakov« Egipt v zadnjem desetletju in več so se skoraj brez večjih izjem vrtele okoli nečesa take-

ga kot demokracija z večnim predsednikom, kar je vrhunski nesmisel sam po sebi, ki je možen le, če vsako deželo/državo, ki je brez večjih zadržkov odprta tržišču, investicijam, turizmu, itd. z dodatkom nekaj formalne politične tehnologije izenačimo z demokratično. Zgodilo pa se je, da je po dolgem času politični naboj zgolj nekakšnega posedanja pogumnih Egipčank in Egipčanov na trgih in nemajna odločenost, da se tudi s silo ne dajo od tam pregnati, dobesedno čez noč v prah sesul tovrstno medijsko nakladanje. Zagata je bila popolna. Kako je mogoče, da je »Mubarakov« bojda že desetletja demokratični Egipt kar naenkrat tako hlepel po demokraciji, da so dobesedno milijoni šli na ulice in rekli *fuck off!* Če bi navkljub temu mediji nadaljevali s starimi jezikovnimi aparaturami, bi kratkotalo padli v norost. Mediji pa nočejo bit nori, zato so preprosto obrnili ploščo in Mubarakov kvazi demokratični režim, ki v tem dogodku, razen starih metod policijskega nasilja, sploh ničesar novega ali drugačnega ni storil, je čez noč postal avtoritaren. Da ne bo pomote, tu ni šlo le za preobrat v jeziku medijev, temveč tudi za padec jezikanja celotnega zahodnjaškega voditeljstva.

OBJEKTIVNOST VS. RESNICOLJUBNOST

Ali je mogoče stanje pred tem preobratom razumeti kot organizirano laž ali morda kratkovidnost prve vrste? Če je razmerje med lažjo in resnico v realpolitiki izredno zapleteno in ga bomo pustili tokrat ob strani, so po drugi strani mediji tisti, ki

so po svojem profesionalnem poslanstvu naravnost zavezani k resnicoljubnosti, ki se danes tako rado izenačuje z objektivnostjo. Ta nasilna poroka je omogočila, da se je predvsem objektivnost prita-knila kot metoda k resnicoljubnosti, vendar vselej na škodo slednje. Ko rečemo metoda potem smo na terenu izgotovljenih postopkov in procesov, ki jih je mogoče v primeru novinarstva povzeti na način pridobivanja in posredovanja preverjenih, zanesljivi-h in nepristranskih informacij ali dejstev. Že na ravni zbiranja informaciji, natančneje v procesu njihove selekcije, postane nekaj takega kot objek-tivno ali nevtralnno skrajno problematična zadeva. Potrebno je jasno reči, da informacija kot taka še ni novica, temveč zgolj material zanjo. Vsakršen ekvivalent med njima moramo strogo zavreči. Med informacijo in novico ali medijskim sporočilom stoji tisto novinarsko delo, ki nikakor ne more več biti podrejeno nekakšnim zunanjim parametrom objektivnosti, temveč gre za na posamezniku temelječo zmožnost mišljenja in razsojanja oziroma

za sposobnost uporabe informacij kot materiala. Če se to ne zgodi, se lahko po eni strani goli material informacij (samo)okliče za objek-tivnost samo, ki obenem lahko po-meni karkoli že, tudi to, da se je mogoče vojskovati za mir ali da je trideset let Mubarakovega obla-stništva enako demokraciji. Ne pozabimo, da je novinarjem glav-nih medijskih hiš, kot je denimo naš RTV, v skladu s profesional-nimi pravili prepovedano komen-tiranje! Lahko domnevamo, da je ravno ta radikalna odsotnost zmo-žnosti novinarjevega premisleka oziroma dejstvo, da je nekaj takega kot »objektivna« informacija obe-nem že novica, bistveno prispevala k profesionalno organizirani krat-kovidnosti, ki je »lagala«, ne da bi v ozadju sploh imela kakšen zlo-ben namen ali motiv lagati. Lahko sklenemo, da motiv tokrat ne leži toliko na strani klasičnega, jasno artikularanega ideološkega (samo) pritiskanja, temveč na mestu nje-gove odsotnosti in zanikanja, kjer se zdaj pojavlja tisto nevtralnno, objektivno, profesionalno, tehnič-

no, a zato nič manj slepo. Kaj pa če del težave tiči v samem sistemskem in funkcijskem fundamente sodobnih medijev? V nadaljevanju bomo pogledali ravno to problematično plat medijskih sistemov in njihove logistike, ki lahko proizvaja neprekinjen tok informacij in obenem gladko dezinformira svoje konzumente.

MEDIJSKI SISTEM IN LOGISTIKA

Po Paulu Viriliu sodobnih medijev ni več mogoče razumeti kot sistema, ki deluje kot notranji del poli-tičnega procesa v pomenu, da sooblikujejo polje javnega. To obenem ne pomeni, da ni ključni faktor dinamike javnega mnenja, kar pa je nekaj povsem drugega. Ali če rečemo z Baudrillardom: »Če želite razumeti medije, potem morate opustiti misel, da mediji ustvarjajo komunikacijo. Ni govora o izme-njavi med pošiljateljem in sprejemnikom, samo oddajajo se sporočila.« Virilio se osredotoči na logistično dimenzijo medijskega procesa in učin-ka. Zato njegova analiza medijev pred vprašanjem

(real)političnega, v prvi vrsti izpostavlja in problematizira samo ontološko osnovo medijev kot takih. V svojem delu *Logistika percepcije* skuša medije razumeti kot opazovalne tehnike, ki so prvenstveno plod vojaške inteligence/miselnosti. Te naj bi bile zdaj naddoločale tudi strukturo, miselnost in pogon »civilnih« medijev. Njihovo zgodovino in razvoj skuša torej predstaviti kot nenehno pospeševanje in rafiniranje opazovalnih tehnik in njihove logistike, kar po Viriliu vodi v nekakšno »postzgodovinsko« neposrednost, kjer zavoljo svetlobne hitrosti prenosa informacije ne obstaja več možnost za tekst, premislek ali razumevanje, temveč le za popolno fascinacijo in obenem popolno slepoto. Ta neposrednost sloni na absolutni hitrosti prenosa, ki je zdaj tudi središčni element medijske logistike. Hitrost je v neposrednem protislovnem odnosu z nekaterimi (pred)političnimi pogoji demokracije, ki jo omogočajo; časovnost, mesto delovanja in zamejen prostor. Po drugi strani se pojavlja kot recimo odločilna lastnost v evoluciji vojne in tržne ekonomije, torej v nepolitičnem prostoru, ki svoje funkcioniranje ali bolje razvoj naslanjata na (neskončno) ekspanzijo in dominacijo v prostoru.

IZGUBA MEJE

Današnji hitrostni svet je še posebej svet novih medijev in tehnologije, ki usodno spreminjajo klasične procese zaznave in usodno onemogočajo interval in čas, brez katerega noben premislek ni možen. Televizije in kasneje računalnika ne moremo šteti le kot agenta informacijske revolucije. Pojem »informacijska avtocesta« navsezadnje neposredno namiguje, da ju je treba misliti vsaj še v kategorijah prometnega sredstva. Informacijska tehnologija se je po Viriliu povzpela na še radikalnejši različici gesla *travelling without moving* (potovati brez premikanja). Radikalna sprememba, ki doleti sodobnega prejemnika informacij ali prebivalca *tehnodoma*, je izguba bazične orientacije, še včeraj jasnega prehanja med zunaj in znotraj, med vhomom in izhodom, med priklopom in odklopom. Stanje inercije in mirovanja na točki sprejemnika mrežnih informacij sicer omogoča »produktivno« informiranost in novodobno vključenost v dogajanje, vendar s ključno izgubo potrebe po izhodu iz privatne pozicije oziroma v javni svet. Vilem Flusser v svojem delu *Digitalni videz* ugotavlja, da je bistvena novost informacijske revolucije, ki naj bi na prvi pogled pomnožila vire informacij in tako zagotovila pluralnost, izničenje dinamike med zasebnim

in javnim. Tovrstna demokratizacija informiranja in mnenja lahko prejemnike informacij radikalno privatizira. Za Flusserja je bistveni doprinos informacijske revolucije namreč ta, da »moramo ostati doma, če želimo biti informirani, če stopamo v javni prostor zamujamo informacije«. Za Flusserja je odločilna točka produkcije medijskih vsebin in mesto njihovega prejema, celotna informacijska mreža in produkcija medijskih vsebin se odvija v lastniški zasebnosti proizvodnega procesa in gre od tam naravnost v drug zasebni prostor. Javna sfera je samodejno izginila in postala odvečna takoj, ko sta postala oddajnik in prejemnik zasebna. Mnogi so v primeru »arabske pomladi« izpostavili revolucionarnost socialnih omrežji kot sta Facebook in Twitter. Nikakor ni mogoče zanikati njune vloge na točki sredstva komunikacije, vendar je treba imeti v mislih, da sami po sebi ti omrežji nista bili nikakršen razlog, povod, kaj šele nekakšen portal ali pogoj, da so ljudje množično zasedli javne prostore in artikulirali svoje zahteve. Lahko rečemo, da je bil njihov množičen izhod iz privatnega predvsem dejanje izhoda iz privatne osamljenosti, nezmožnosti, predvsem pa omejenosti (*privato*) znotraj socialnih omrežji ter po drugi strani prekinitev z institucionalnim tokom informaciji in uradnega medijskega nabijanja. Sprevideli so, da sveta ni mogoče spremeniti iz varnega zavetja doma.

Privatno okolje *tehnodoma* ne zagotavlja pogojev za politično komunikacijo, temveč gre za glavno referenčno točko medijske infrastrukture in obenem končno postajo, kamor se steka neskončni tok informacij. Če je hitrost premikanja po prometni infrastrukturi izničila razdalje in zbrisala »pokrajino«, imamo v primeru informacijske avtoceste kot njenega strukturnega podaljška opravka z zagonetnejšim procesom neprekinjenega toka (prometa) informacij ter njihove časovne neposrednosti in hipnosti, ki pod zahtevo aktualnosti zamaje pogoje za razumevanje in presojo resničnosti. V informacijski družbi nimamo več opravka z ničemer, kar bi lahko od daleč opredelil kot agoro oziroma postanek ali mesto (javni prostor), ki je bistven pogoj kakršnekoli formacije javnosti in njenega odziva, temveč kot neprekinjen prometni tok informacij, ki stavi na neposredni prenos kot pravico potrošnika medijskih vsebin. Informacije se ne dostavljajo več v dozah ali terminih, temveč predstavljajo neprekinjen tok, ki se orientira po lokalnem času. →

HITROST JE KONKURENČNA PREDNOST

Medijsko pokrivanje predvsem rubrik »zunanje politike« vselej stavi na hitrost in doseg opazovalnih tehnik. *World in a minute* ali *global minute* se po formi in strukturi približuje *intermezzu* prometnih informacij ali vremenske napovedi, ki nas obveščajo o ničemer drugem kot o trenutnem »stanju« neke lokacije ali relacije. Nizozemski hekerski kolektiv *Bilwet* skuša s pojmom »aktualni mediji« razložiti bistveno redefinicijo statusa informacije. V svojem delu *Medijski arhiv* zapišejo: »Aktualni mediji so mediji v teku. Niso več sposobni oddajati izgotovljenih dokumentov, temveč še naprej blodijo po surovem material ... Občinstvo je nenehno potisnjeno v vlogo novinarja in gledalec mora neprestano menjati programe, da bi svoje sporočilo lahko pravočasno dokončal. Tako se torej aktivno izkorišča čas percepcije.« Neposrednost je postala sestavni del aktualnosti in ažurnosti, kar je iz vidika *mainstream* medijev, videno naravnost kot konkurenčna prednost na trgu informacij. Tovrsten nesmisel je postal možen šele potem, ko je informacija preprosto postala blago. Kot blago je postala del logističnega procesa njene učinkovite distribucije. CNN-ovo geslo *be the first to know*, ki meri ravno na učinkovitost distribucije informacij se na celi črti izključuje s smislom novice. V trenutku, ko bodo mediji začeli v živo predvajati tiskovne konference, o katerih morajo zatem novinarji šele pisati članke, bo interval, v katerem nekaj lahko postane novica, dokončno uničen. Aktualnost, ki ustvarja fascinantno posredovanje »v živo«, lahko s hipnim prenosom informacij proizvaja tekočo serijo dezinformacij. Novice, ki nas dosežejo preko t. i. »povezav v živo« so informacije, ki niso doživele novinarske obdelave. Kolektiv *Bilwet* bi se vprašal: »Kaj je sploh informacija, če z enako hitrostjo doseže občinstvo in novinarje, ne da bi preostala ena sama sekunda za nadzor, analizo ali *doublecheck*«? Virilio opozarja, da »prenosa v živo« ni moč presojati v kategorijah resnice ali laži: »V ofenzivi direktnega prenosa je vse res, res v instrumentalnem pomenu te besede, kar pomeni operacijsko in neposredno učinkovito.« Pierre Bourdieu odpira vprašanje iz drugega očišča, in sicer, ali je na televiziji mogoče misliti? Konkurenca med različnimi mediji se kaže v obliki časovne bitke za prispevek. Televizija je denimo medij, kjer je čas odmerjen na sekunde in vsakdo, ki bi želel pojasniti kolikor toliko kompleksno zadevo na adekvaten način, je že a priori *out of time*. Bourdieu

zaključí, da je televizija razrešila napeto razmerje med mišljenjem in naglico z vpeljavo *fast-thinkers*, ki jim uspe premostiti časovno stisko z uporabo »sprejetih idej«, ki so že domače, obrabljene floskule iz znanega in obče sprejetega horizonta, kjer ni večje problematizacije, poglobljenega razmisleka ali političnega premikanja horizonta izven dometa obče normalnosti. Sam medij oblikuje svoj prostor in vsebine ob psihologistični predpostavki, da imajo prejemniki/gledalci omejene tako možnosti razumevanja kot koncentracije.

Digitalno posredovana »demokratičnost«, ki je bila postavljena kot neke vrste emancipacija očitno šepa na točki časovnega diktata produkcije medijskih vsebin in informacij. Posledično ni informiranje nikakršna podlaga ali predstopnja komunikacije, temveč je postalo samo sebi namen oziroma gre za nekaj, kar je bližje procesu potrošnje, vsečnosti, prebave in v končni fazi izločanju ali pozabi. Ta proces v svojem samem ustroju ne prenese vsebinske ali časovne nepredvidljivosti, ki sta lahko posledici svobodne komunikacije. Tako kot dejanje komuniciranja se posledično nič takega kot javnost ali javno delovanje ne more odvijati s svetlobno hitrostjo neposrednega prenosa ali bitke za učinkovito distribucijo informacij. Demokratični ideal informiranega državljana se je tako iztekel v priklopljenost na promet informacijske mreže, ki svoj obtok »materiala« ali informacijskega blaga nenehno pospešuje. Hitrost je posledično prevzela vlogo teksta, ki znotraj informacijskega procesa ustvarja usmerjeno in ciljno dejanje t. i. »oblikovanja mnenja«. Viriliojeva sugestija bi v tem primeru priporočala momentalno prekinitev s kontinuiteto medijsko posredovane realnosti in v drugem koraku zamejitve učinkovanja medijskih tehnik opazovanja. V teh prazninah bi se lahko ustvarili momentalni pogoji za javno mišljenje, začeni z dolgo odsotnim premislekom o največjih samoumevnostih. Gre namreč za poizkus misliti nevidno odsotnost, izginjanje, praznino, ki je vselej prekrito z že dalj časa neuporabno reprezentacijo, saj smo ravno zaradi medijske pokritosti kot ekscesivne vidnosti stvari in jezikovnih aparatov, ki jih spremljajo, postali povsem zdravi slepci. Prekiniti to kontinuiteto bi pomenilo zahtevati nazaj prepotreben čas in obenem končati v neskončnost trajajoči sedanosti. •